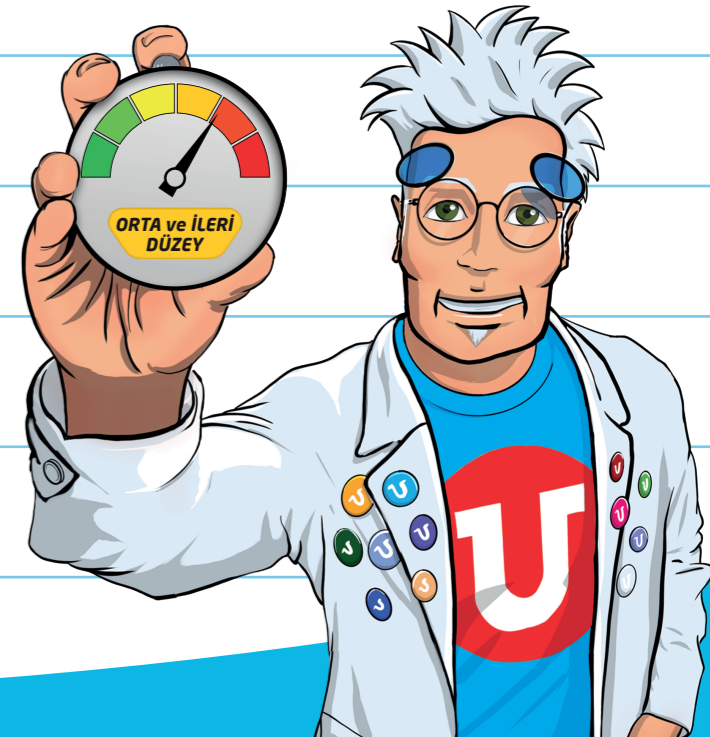

TYT Orta ve İleri Düzey
Tarih Soru Bankası

1990 Sonrasında Türkiye'de Görülen
Ekonomik, Siyasi, Sosyal ve
Kültürel Gelişimler

XXI. YÜZYIL EŞİĞİNDE TÜRKİYE VE DÜNYA 1990 SONRASINDA TÜRKİYE'DE GÖRÜLEN EKONOMİK, SİYASİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL GELİŞMELER

Ekonomik Krizler

Türkiye de Bilim, Spor ve Sanattaki Gelişmeler

SSCB nin Dağılması ve Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarına Kavuşması

Orta Asya Cumhuriyetleri ve Türkiye

Ekonomik Krizler

- 1987-2001 arası kısa süreli görev yapan hükümetler, kısa vadede ekonomik ve siyasi hedeflere yönelmiş, ekonominin sorunlarını kökten çözmek yerine kısa vadede bütçe dengesizliklerini giderme yolunu tercih etmişlerdir.
- Bu süreç Türkiye'de ekonomik ve siyasi istikrarsızlıkların birbirini etkilediği dönem olarak karşımıza çıkmıştır.

1994 Krizi ve 5 Nisan Kararları

- Vergi gelirlerinin iç borcu ödeyememesi ve iç borç açığını kapatmak amacıyla dış borçlanmaya yönelmesi ve Merkez Bankası'nın birikimlerini kullanmak zorunda kalması Türkiye'de, yüksek enflasyonun ve cari açığın büyümesine, faiz oranlarının %400 ü aşarken enflasyonun %121 e çıkmasına neden olmuştur.
- Hükümet ekonomiyi istikrara kavuşturmak, kamu açıklarını kapatmak, ekonomide bir büyüme sağlamak amaçlarıyla IMF'den borçlanma yoluna gitmiş ve 5 Nisan Kararları ile süreç başlamıştır.

Örnek:

Ekonomik kriz; herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalardır.

Bu bilgilere göre 1990 sonrası Türkiye’de görülen aşağıdakilerden hangisi ekonomik krize ortam hazırlamamıştır?

- A) Kamu borçlarının artması
- B) KİT’lerin özelleştirilmesi
- C) Dış borç faizlerinin yüksek olması
- D) Enflasyonun yüksek olması
- E) Cari açığın büyümesi

! NOT

→ 5 Nisan Kararları (Kara Çarşamba)

- Döviz kurunun hedeflenen enflasyon oranı ile uyumlu bir şekilde gelişme sağlanması
- Hazine ve diğer kamu kuruluşlarının Merkez Bankasından kredi kullarımlarına sınırlama getirilmesi
- Kamu açıklarının denetim altına alınması
- Bütçe açıklarının süratle kapatılması amacıyla akaryakıt vergisinden bütçeye aktarılan payın %50'den %70'e çıkarılması
- Kamuda personel alımlarının durdurulması öngörüldü.

2001 Krizi

- Dönemin başbakanı Bülent Ecevit ile Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer arasındaki Millî Güvenlik Kurulu'ndaki anlaşmazlık Türkiye'de siyasi ve ekonomik krizi derinleştirmiştir.
- Faiz oranları gecelik %7500 e çıkarken borsa %15 oranında düşmüş, kamu bankaları açık verirken birçok banka batmıştır.
- Bu gelişmeler üzerine Türkiye'de dalgalı kur sistemine geçilmiş, ABD doları 695 bin liradan 900 bin liraya çıkmıştır.
- Krizle baş edemeyen hükümet IMF'ye gitmiş ve dünya bankası başkan yardımcılarında Kemal Derviş kurtarıcı olarak görülmüştür.

Örnek:

19 Şubat 2001'de dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasında Milli Güvenlik Kurulu'nda yaşanan anlaşmazlık sonrası Türk Lirası döviz karşısında değer kaybı yaşamış, Cumhuriyet tarihinin en derin ve büyük ekonomik krizi yaşanmıştır.

Yalnız bu bilgilere göre,

- I. siyasal istikrarsızlıkların ekonomiyi olumsuz etkilediği,
- II. koalisyon hükümetlerinin ekonomiyi yönetme kabiliyetlerinin zayıf olduğu,
- III. Türkiye tarihinde ilk kez ekonomik kriz yaşandığı

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve II

E) II ve III

2008 Krizi

- ABD'de başlayan ve giderek dünya ülkelerine yayılan ekonomik kriz konut sahiplerinin ipotekli konut kredilerini ödeyememeleri üzerine bankalar ve finans kuruluşlarında başlayan sorunların derinleşmesiyle ortaya çıkmıştır.
- AB ülkeleri bu krizden etkilenirken kriz Türkiye'yi çok fazla etkilememiştir. Bunun sebebi ise Türkiye'de yatırım bankacılığının olmaması ve bankacılık sisteminin ABD ve AB bankaları gibi krizden doğrudan etkilenmemesidir.
- Merkez bankası faizleri düşürerek krizin etkilerini azaltma yoluna gitmiş buna rağmen Türk ekonomisi 2009 da % 4.8 küçülmüştür.

Örnek:

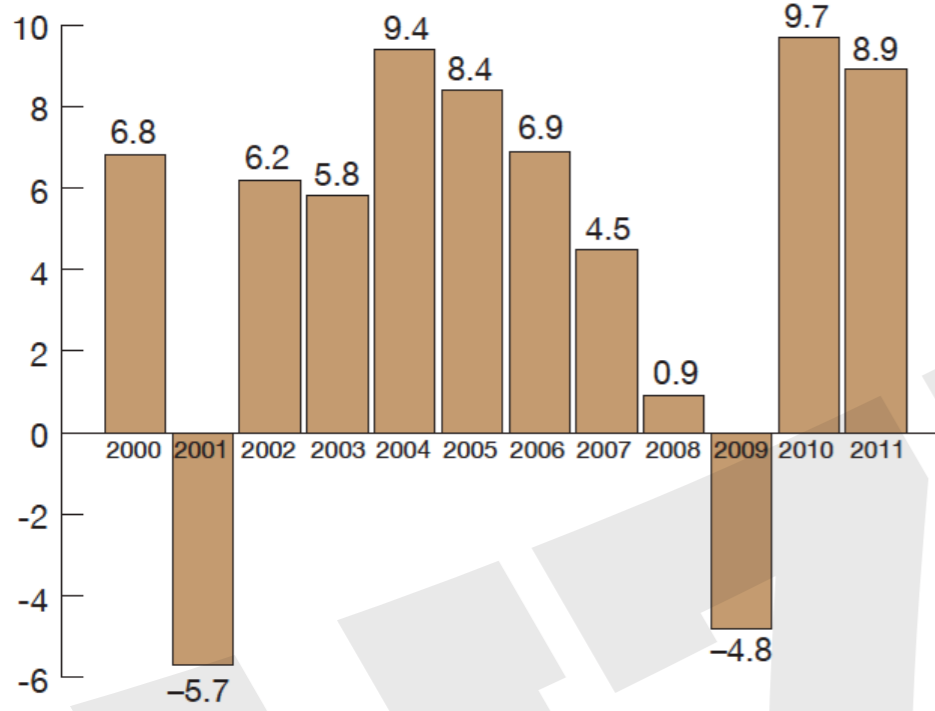
2008 Krizinin çıkmasında aşağıdakilerden hangisi etkili olmuştur?

- A) ABD'de 2007 Ağustos ayında Mortgage Krizi ve konut piyasasında çöküntüler yaşanması
- B) ABD ile Çin arasındaki ticari rekabetin kızışması
- C) Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması
- D) Türkiye'de TSK'nın hükümete E- Muhtıra vermesi
- E) Rusya Federasyonu ile Gürcistan arasında Ossetya Savaşı'nın çıkması

Örnek:

2000 – 2011 yılları arasında Türkiye ekonomisindeki büyüme oranları aşağıda verilmiştir.

Türk ekonomisinde büyüme oranları (%) (2000-2011)

Bu grafiğe göre,

- I. kriz dönemlerinde ülke ekonomisinde büyüme oranlarında düşüşler yaşandığı,
- II. Türkiye'nin büyüme oranlarında yıllar arasında istikrarsızlıklar olduğu,
- III. 2004 ve 2010 yıllarında büyüme oranlarında en yüksek hedeflere ulaşıldığı

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) I ve III
D) II ve III   E) I, II ve III

Terörizm

- 1960 sonrası Türkiye'de giderek hareketlenen Ermeni diasporasının faaliyetleri 1970'lerde Ermeni Asala örgütü tarafından Türk diplomatlarının ve Türk vatandaşlarının öldürülmelerine neden olmuştur.
- Türkiye, Ermeni terörü ile uğraşırken 1978'de Beyrut'ta Ermeni Asala örgütünün toplantısına katılan ve Ağustos 1984'te Eruh saldırısı ile Türkiye'yi yeni bir belanın içine çeken Öcalan'ın liderliğindeki PKK terör örgütü gündeme oturmuştur.

İç Tehditler

- İç tehditler "Devletin bağımsızlığını, millet ve ülke bütünlüğünü, huzur ve güven ortamını bozmaya yönelik" fikir ve eylemlerdir.
- Devlet düzenini değiştirme çabaları iç tehditler arasındadır.

- 1978 de Ermeni Asala örgütünün uzantısı olarak Beyrut'ta kurulan PKK, ilk eylemini Eruh'ta 1984 de yapmış ve günümüze kadar da onbinlerce masum sivil ve devlet görevlilerinin ölümüne neden olmuştur.
- Son yıllarda konjonktürel gelişmelerin de etkisiyle Türkiye'nin en uzun sınırı olan Suriye sınır hattında "terör koridoru" kurma amacıyla PYD/YPG gibi PKK uzantısı terör örgütleri Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit etmiştir.
- Türkiye ulusal güvenliğini korumak ve terörün oluşturduğu tehdit ve tedhiş hareketlerini önlemek için Suriye'nin El-Bab, Cerablus ve Afrin gibi bölgelerine Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonları düzenleyerek gerek Suriye halkının huzur ve güven içerisinde evlerine dönmesi gerekse de Türkiye'nin egemenlik haklarını koruması amacına hizmet etmektedir.

Dış Tehditler

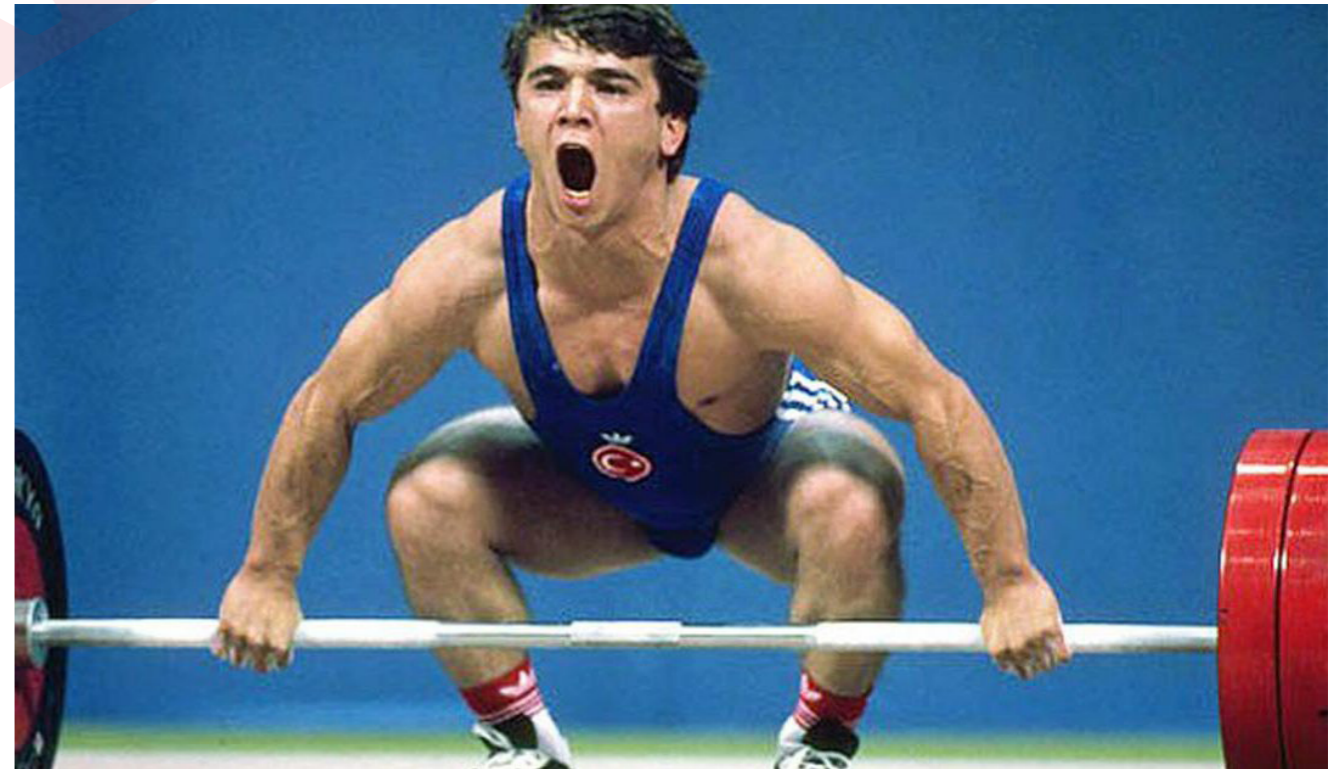
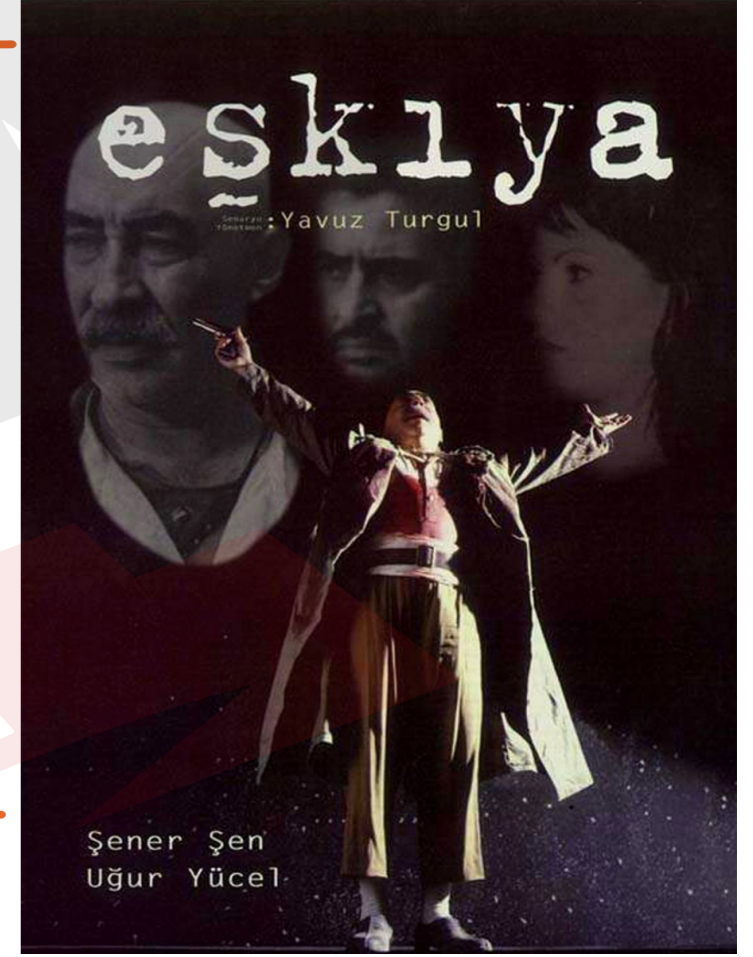
- Türkiye jeopolitik konumundan dolayı birçok devletin tehdidi altındadır. Yunanistan ile karasuları, Suriye ile Hatay Sorunu dış tehditlere verilebilecek örneklerdir.

- Türkiye aleyhine yürütölen propagandalar dış tehdidin var olduđunun göstergesidir.
- 1915 olayları üzerinden Ermeni Diasporası'nın sürdürdüğü "sözde soykırım iddiaları" paralelinde faaliyet gösteren Ermeni Asala Örgütü ile bu örgüt üyeleri ile faaliyetleri kesişen PKK terör örgütünün, ülkenin varlığına, toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına zarar verecek nitelikteki eylem ve faaliyetlerinde dış ülkelerden destek bulabilmeleri de dış tehditlerdendir.
- Türkiye Devleti'nin AB ile müzakere sürecinde özellikle "Kıbrıs Sorunu'nun" büyük bir koz olarak kullanılması, "Büyük Türkiye'nin" güçlenmesini engellemeye yönelik dış tehdit unsurları arasında sayılabilir.
- Son zamanlarda gelişen teknolojiye bağlı olarak görsel ve yazılı basın ile iletişim amaçlı kurulan siteler üzerinden yapılan faaliyetler de yeni yeni dış tehdit kategorileri içine girmeye başlamıştır.

Bilim, Sanat ve Spordaki Gelişmeler

- 1990'lı yıllarda Türk sinemasını olumsuz etkileyen en önemli gelişme özel medya sektörünün gelişmesi ve ekonomik krizlerin etkisiyle film çekiminin azalmasıdır.
- Yavuz Turgul'un yönettiği ve senaryosunu yazdığı Eşkiya filmi, 1996-1997 sezonunda 2 milyon 568 bin 339 kişi tarafından izlenmiştir.
- Liberalleşme ve medyanın gelişimiyle pop müzik tarzı 1980 li yıllarda yaygın olan arabesk müziğin yerini almaya başlamıştır.
- Naim Süleymanoğlu 1993 Dünya Şampiyonası'nda 3 altın madalya almış ve 2 dünya rekoru kırmıştır. Halter kariyeri boyunca 46 dünya rekoruna imza atan sporcudur.

- 1999-2000 Futbol Sezonunda Türkiye'yi ilk kez Avrupa kupasına taşıyan Galatasaray futbol kulübüdür. Türkiye, Güney Kore ve Japonya'nın ortaklaşa düzenlediği Dünya Kupası'na 2002'de 48 yıl aradan sonra 2. kez katılma başarısı göstermiş ve Dünya 3.lüğü ile de tarihî başarıya imza atmıştır.
- 2015 yılında Nobel Kimya Ödülü'nü kazanan Prof. Dr. Aziz Sancar, kanser hastalığı konusunda yaptığı çalışmalar ile ön plana çıkmıştır.

Örnek:

Dünyaca tanınan Türk bilim insanlarından hangisi 2007 yılında DNA onarımını yapan enzimleri ayırtmayı başardığı için 2015'te Nobel Kimya Ödülü'ne layık görülmüştür?

- A) Oktay Sinanoğlu
- B) Aziz Sancar
- C) Gazi Yaşargil
- D) Fuat Sezgin
- E) Halil İnalcık

YAYINLARI

1990 Sonrası Dünyadaki Gelişmeler

SSCB'nin Dağılması ve Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarına Kavuşması

- Mart 1985'te Brejnev'in ölümü ile Parti Genel Sekreteri Gorbaçov, Perestroyka (Yeniden yapılanma) adı verilen geniş bir reform politikası başlatmıştır.
- Gorbaçov, Kruşçev'den farklı olarak politikalarında global ve radikal kararlılığı sergilemeye çalışmıştır.

Perestroika – Glasnost Süreci

Perestroika

- Yeniden yapılandırma anlamına gelir.
- SSCB’de gerek ekonomik gerekse siyasi merkeziyetçiliğin ortadan kaldırılmasına dönük faaliyetleri kapsar.
- Kamuda verimliliği artırmayı, ekonomik ve toplumsal ilerlemeyi ve idari yapıyı yenilemeyi amaçlayan politikalardır.
- Bir tür modernleşme hareketi olan Perestroika ile gereksiz kadroların tasfiyesi, verimli işletim ve yönetim anlayışları önemslenmiştir.
- Perestroika; Sovyet modeli ile komünizmi değil, yalnızca hatalarını sorgulayan bir reformist yaklaşımdır.

Glastnost

- Siyasi merkeziyetçiliğin ortadan kaldırılmasına yönelik ön plana çıkan ve "şeffaflık / açıklık" olarak bilinmektedir.
- Parti içi seçimlerde gizli oy sisteminin getirilmesi
- Parti politikalarını eleştirmeyi engelleyen bir dizi yasal engelin yürürlükten kaldırılması
- Yönetilenlerin siyasi elitlere karşı dava açılabilmelerini olanaklı kılan düzenlemelerin yapılması
- Bürokrasiyi aşmayı ve bürokratik ayrıcalıkları ortadan kaldırmayı amaçlayan düzenlemelerin yapılması
- Rüşvet ve iltimasın önlenmesine yönelik düzenlemelerin yapılması
- Kamu hizmetinde parti yandaşı olmayanlara da yer verilmesi ve sivil toplum örgütlerinin özgürce faaliyet gösterebilmesine olanak tanınması
- Basına sansür uygulamasına son verilmesi ve liberal demokrasinin tesis edilmesi için gerekli idari ve siyasi altyapının hazırlanması amaçlanmıştır.

Örnek:

1985 yılında iktidara gelen Mihail Gorbaçov,

- I. glasnost,
- II. perestroika,
- III. appaesement

politikalarından hangilerine yer vererek SSCB'de yaşanan sosyo-ekonomik ve siyasi sorunları çözmeyi amaçlamıştır?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve II

E) I ve III

Gorbaçov'un bu politikaları doğrultusunda;

- Çoğunluğu halk tarafında seçilen üyelerden oluşan "Halk Temsilcileri Kongresi" kurulmuş ve SSCB tarihinde ilk defa halk devlet yönetimine doğrudan katılma olanağı bulmuştur.
- Glastnost ve perestroikaya uygun olarak verimliliği ve ürün kalitesini yükselten, sanayi ve araştırmada çalışanlara maddi ve manevi teşvikler getiren kararları alınmıştır.
- Sanayi işletmelerine, üretim hedeflerini ve ürün fiyatlarını belirlemede serbestlik tanınmıştır.
- 1987 itibariyle Baltık, Kafkas, Orta Asya'da milliyetçi hareketlenmeler başlamıştır.
- 1940'larda silah zoruyla Sovyetler Birliği'ne bağlanan Baltık Cumhuriyetleri ile 1917-1920 arası zorla komünistleştirilmeye çalışılan Kafkas ve Orta Asya toplumları bağımsızlık ilan etmeye başlamışlardır (1990-1991).

- Gorbaçov, Baltık Cumhuriyetlerinin (Estonya, Letonya, Litvanya) bağımsızlık girişimlerine ve milletler sorununa çözüm adına Aralık 1990'da "Egemen Devletler Birliği Antlaşması" fikrini ortaya atarak "SSCB içindeki cumhuriyetler arasında daha sıkı bir ekonomik iş birliğini" amaçlamıştır.
- 19 Ağustos 1991'de tanklar Rusya Federasyonu Parlamentosunu kuşatırken Boris Yeltsin, darbecilere karşı herkesi gösteri ve grev yapmaya çağırarak, darbeciler çekilirken Yeltsin, halkın gözünde kahramanlaşmıştır.
- 25 Aralık 1991'de devlet başkanlığı görevinden istifa eden Gorbaçov'un yerine Yeltsin geçmiştir.
- Bu süreçte SSCB'ye bağlı cumhuriyetler bağımsızlık ilan etmiştir.

! NOT

SSCB'nin dağılmasıyla Gürcistan, Estonya, Letonya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Moldova, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Litvanya, Tacikistan, Ermenistan, Türkmenistan, Kazakistan, Rusya Federasyonu bağımsızlık elde etmiştir.

Örnek:

SSCB'nin dağılması sonrası bağımsızlık kazanan Türk cumhuriyetleri arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Türkmenistan
- B) Kazakistan
- C) Gürcistan
- D) Özbekistan
- E) Kırgızistan

Orta Asya Cumhuriyetleri ve Türkiye

- 25 Aralık 1991 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya ve Kafkasya'da birçok devlet bağımsızlığını kazandı.
- Türkiye, bu süreçte bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri'ni tanıyan ilk ülke oldu.
- Bağımsızlığını kazanan Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan ile Türkiye'nin ortak bir dile, ortak bir hafıza ve ortak bir kültüre sahip olması bu devletlerle olan ikili ve bölgesel ilişkilerin güçlenmesine zemin hazırlamıştır.

Örnek:

1990'larda Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlarının olduğu Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetleri ile ikili ilişkilerin yanında ortak yapılanmalara yönelik politikalara yer vermesi aşağıdakilerden hangisinin sonucudur?

- A) Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesinin
- B) SSCB'nin dağılmasının
- C) ABD'nin Irak'a yönelik başlattığı Körfez Savaşı'nın
- D) Mısır ile İsrail arasında imzalanan Camp David Antlaşması'nın
- E) Yaser Arafat öncülüğünde Filistinlilerin başlattığı İntifada Hareketi'nin

TİKANIN KURULUŞU VE AMACI

- Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1992 tarihli kararıyla 2124 Sayı ve 27 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir teşkilat olarak kurulan TİKA, 28 Mayıs 1999 tarihinde Başbakanlığa bağlanmıştır.

TiKAnın Görevleri

- Gelişme yolundaki ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim işbirliğini, bu ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunacak projelerle geliştirmek
- Gelişme yolundaki ülkelerin kalkınma hedefleri ve ihtiyaçlarını da göz önüne alarak, ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim işbirliği ve yardım konularını belirlemek ve bu amaçla gerekli proje ve programları hazırlamak veya özel kuruluşlara hazırlatmak
- Ana hizmet ve görevleriyle ilgili konularda diğer kamu kurum ve kuruluşları ile gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

- 6 Nisan 2010 da başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde kurulmuştur.
- Yurt dışındaki Türk vatandaşlarının, kardeş toplulukların ve Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerin çalışmalarını koordine etmek; bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirmek olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY)

- 1993'te Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin Kültür Bakanlarının imzalamış olduğu antlaşma ile kurulmuştur.
- 6 kurucu üyesi ve 8 gözlemci üyesi bulunmaktadır.

TÜRKSÖY

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ TEŞKİLATI
INTERNATIONAL ORGANIZATION OF TURKIC CULTURE

Örnek:

Türk dünyasının UNESCO'su olan ..... , 1993 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanları tarafından imzalanan antlaşma ile kurulmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'na bağlı Tataristan, Başkurdistan, Altay, Saha, Tuva, Hakas Cumhuriyeti ile Moldavya'ya bağlı Gagavuz gözlemci üye olarak katılmıştır.

Verilen boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) TİKA
- B) TÜRKSOY
- C) Yunus Emre Enstitüsü
- D) YTB
- E) KEİB

Yunus Emre Enstitüsü

- Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 2007'de kurulmuş bir kamu vakfıdır.
- Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını dünyaya tanıtmak
- Bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak
- Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek amaçlarıyla faaliyet göstermektedir.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

- Kırım Türk'ü düşünür İsmail Gasıralı'nın "Dilde, fikirde, işte birlik" ilkesini yaşama geçirmek için Prof. Dr. Turan Yazgan tarafından kurulmuştur.
- Vakıf, çalışmalarıyla Türk dünyasını kültürel anlamda iş birliğine kavuşturmayı hedeflemektedir.

Örnek:

SSCB'nin dağılması sonrası Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya ile olan dış politikasında yaşanan değişiklik sonucu bağımsızlıklarını kazanan Türk cumhuriyetleri ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler güçlenmiştir.

Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya ile kurduğu kültürel ilişkileri güçlendirmeye yönelik aşağıdakilerden hangisine yar verdiği söylenemez?

- A) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)
- B) Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİB)
- C) TÜRKSOY
- D) Yunus Emre Enstitüsü
- E) Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

